

ELOD HODOSSY-TAKACS–LEO J. KOFFEMAN (HRSG./EDS.)

Wichtige Wendepunkte. Verändernde und sich ändernde Traditionen in Zeiten des Umbruchs – Pivotal Turns. Transforming Traditions in Times of Transition*

Szerkesztők: Hodossy-Takács Előd, Leo J. Koffeman
ISBN 978-3-374-03871-8

Kiadó: Lipcse, Evangelische Verlagsanstalt, 2014 (160 oldal)

Sorozat: Beihefte zur Ökumenischen Rundschau 98

2012. április 25–29. között egyetemünk adott otthont a közép-kelet európai és holland protestáns teológusok konferenciájának. A konferencia címe így hangzott: Pivotal Turns. Transforming Traditions in Times of Transition (Sarkalatos fordulatok. Átalakuló hagyományok a változások korában). A résztvevők számos szempontból igyekeztek megközelíteni a hagyományok és értékek megőrzésének és újraértelmezésének témáját. Az itt elhangzott előadások anyagából állította össze jelen kiadványt dr. Hodossy-Takács Előd (Debrecen) és dr. Leo J. Koffeman (Amszterdam). A kötet II tanulmányt tartalmaz. Biblikusok, egyháztörténészek, rendszeres- és gyakorlati teológusok írásai váltják egymást, ami garantálja a sokszínűséget és a téma átfogó bemutatását. A tanulmányok sorrendje egyfajta kronológiát követ, az ószövetségi kor témáitól haladva eljutunk egészen a 21. századi kérdéseket boncolgató írásokig.

Kustár Zoltán *Tradíciók kontra reformok. A páskaünnep átrendezése Jósiás deuteronomista reformjai alatt* című tanulmányában arról ír, hogyan változott meg a páska és a kovásztalan kenyerek ünnepe Jósiás reformjaival. A tanul-

mány a zarándokünnepek meghatározásával kezdődik, amelynek időpontja az ÓSZ-ben három helyen található meg: 2Móz 34, 18–23, 2Móz 23, 14–17, valamint az 5Móz 16. A három ünnepleírás közül az első kettő tartalmilag, strukturálisan és terminológiailag egyezik, ám a Deut-ban szereplő leírás némiképp különbözik az első kettőtől. A Deut leírása a zarándokünnep hangsúlyait át helyezi: a zarándokünnepek mezőgazdasági ünnepként való jellemzése helyett azt hangsúlyozza, hogy ezen az ünnepen Istennek kell hálat adni. A tanulmány második részében a páska és a kovásztalan kenyér (Passa und Massot-Fest) előtörténete rajzolódik ki: kezdetben a kovásztalan kenyerek ünnepe zarándokünnep lehetett, míg a páska egy bensőségesebb családi ünnep – a kutatás jelen állása szerint. Jósiás úgy reformálta meg az ünnepeket, hogy a páskát egy zarándokünnephez, a kovásztalan kenyerek ünnepéhez kötötte hozzá. A reform maradandó volt: pl. Jézus is Jeruzsálembé zarándokolt, hogy tanítványaival megtartsa a páska ünnepét.

Balogh Csaba: *Survival of the Fittest. Habakkuk and the Changing Trail of the Prophetic Tradition*. Habakuk próféta könyvének Babilónia-ellenes hangvéte-

* Köszönet Lovas Anett Csillának a német nyelvű tanulmányokról írt összegzésért.

le látszólag közelebb áll a Jeremiás 28 szerint hamis prófétának nyilvánított Hananjá nézőpontjához, mint a kanonikus Jeremiáséhoz. Balogh Csaba arra keresi a választ, hogy mikor és miért történt változás a prófétai hagyományban, illetve hogyan lehetséges az, hogy mindkét tradíció fennmaradt a kanonizáció során. Szerinte Habakuk ugyanabból a körből származik, mint a fogság előtti prófétai könyvek redaktorai, akik a korábbi próféciákat a megváltozott történelmi valóság fényében magyarázták újra. A különbség az, hogy míg Ézsaiás könyvében a próféta eredeti szavai és az újraértelmezett próféciák egyaránt fennmaradtak, Habakuk egy új, önálló irodalmi műben fogalmazza meg üzenetét, amelyben a korábbi írások csak idézetként szerepelnek.

Hodossy-Takács Előd: *From Tribal Heritage to National Epic. The Biblical Perspective on Keeping Memories and Forming Traditions in Rural Communities*. A tanulmány első része általánosságban foglalkozik a palesztinai vidéki közösségek hagyományainak fennmaradásával és formálódásával. A második rész három konkrét példával szemlélteti, hogy a törzsi hagyományok hogyan tükröződnek az ószövetségi elbeszélésekben. Először Dán törzsének példája által mutatja be, hogy egy klán, amely később csatlakozott Izraelhez, hogyan tette magáévá a nagyobb közösség örökségét, s a kis nemzetség hőséről szóló hagyomány hogyan vált a közös nemzeti emlékezet részévé. Ezután azt fejtegeti, miért hiányzik szinte teljesen Rúben törzsének említése az Ószövetség késői könyveiben. Majd azzal foglalkozik, hogy milyen történelmi tapasztalatok állhatnak a Benjámin törzséről szóló bibliai beszámolók mögött. Végül a szerző rámutat, hogy a törzsi történe-

tek továbbhagyományozásának milyen fontos szerepe volt az integráció és a beilleszkedés szempontjából.

Eliska Landskova: *From Clean Hands to Clean Heart*. A cím arra utal, hogy a rituális tisztaság, amely a judaizmusban fontos szerepet tölt be, a keresztyén válásban elvesztette jelentőségét, és az erkölcsi tisztaságra helyeződött a hangsúly. A szerző először világossá teszi, hogy a szertartási törvények az ószövetségi gondolkodásban sem pusztán külsőségekre vonatkoztak, és már a prófétai igehirdetés is felhívta a figyelmet az erkölcsi dimenzió elsődleges fontosságára. Keresztelő János és Jézus Krisztus tanítása is ebben a mederben maradt, és az első keresztyének is tartották magukat a templomi kultuszhoz és a rituális törvényekhez. A jeruzsálemi templom pusztulása és a pogányok felé való nyitás végül a rituális gyökerektől való eltávolodáshoz vezetett. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy az erkölcsi fel fogás győzelme ellenére nem lehet vitatni a rituális dimenzió jelenlétét a keresztyénségben. A keresztség és az úrvacsora szorosan kapcsolódik a körülmélés és a páska gyakorlatához, ráadásul a keresztség maga is egy megtisztulási szertartás.

Jan Roskovec: *John's Transformation of Mark and Paul*. A tanulmány János krisztológiájára összpontosít, elsősorban arra az ellentétre, amely az elbeszélő részek földi/emberi Jézus-képe, és Krisztus beszédeinek mennyei/isteni önértelmezése között van. Roskovec szerint az evangélista tudatosan használta a két Jézus-kép közötti feszültség kiélézését, amelynek következtében Jézus meg nem értése és elutasítása a kortársak szemszögéből nézve – még a csodák ellenére is – érthető reakció. Jézus valódi, isteni identitása nem a jelek által ért-

hető meg. Kizárólag az ember-Jézusban, közelebről a megfeszített Jézusban lehet megragadni az emberré lett Istent. János tehát ugyanazt hirdeti, amit Pál és Márk (valamint a szinoptikusok): a kereszt evangéliumát. Pál a Feltámadottra fókuszál, Márk a földi Jézus tetteire és szavaira, vagyis „az evangélium kezdetére”, János pedig a Márk által alkotott formai kereteket felhasználva magát az evangéliumot meséli el újra.

Joke Spaans: *Transformation of Ecclesiastical Discipline in the Dutch Republic around 1700*. A szerző vitatja azt a véleményt, miszerint Hollandiában a felvilágosodás hatására a 17. század során erős visszaesés történt az egyházfegyelem gyakorlásában. Szerinte helyesebb az egyházi bíráskodás átalakulásáról beszélni. A változást egy-egy jellemző 17. és 18. századi eset bemutatásával szemlélteti. Mindkét ügy egy lelkész és egy laikus egyháztag konfliktusáról szól. A helyi konzisztórium és a zsinat ugyan mindkét esetben a lelkész és az egyház tekintélyét védte, de a második esetben a laikus fél a közvéleményhez fordult segítségért, egy országos folyóiratban tártá ügyét a nyilvánosság elé. Spaans érvelése szerint a két eset között eltelt évszázadban az egyházon belül végbement egy modernizációs folyamat, csökkent a lelkészek és a laikusok közötti ismeretbeli különbség, és radikálisan megváltoztak a lelkészek megítélésének kritériumai.

Gert J. van Klinken: *Origins of Liberal Protestantism in a Borderland. The Dutch Reformed Community of Ter Apel, 1796–1854*. Ter Apel egy kis holland település volt, közel a német határhoz. A reformáció kora óta alig változott valami a közösség életében, egészen a 18. század végéig. A század végén azon-

ban Ter Apelt megérintette a változás szele. A tanulmány bemutatja, hogy hogyan nyerhetett teret a liberális protestantizmus eszméje egy ilyen közösségben, és milyen tényezők segítették elő a változást. Bár a település távol esett a nagyvárosoktól és a szellemi centrumoktól, a lakosság összetételének és a határmenti elhelyezkedésnek köszönhetően nyitott volt az új impulzusok iránt. A szerző továbbá arra is rámutat, hogy Ter Apel lakóinak reformátussága a hitvallásos meggyőződés helyett inkább ortopraxiában nyilvánult meg. Az egyház és az állam 1796-os különválása után az iskolarendszer állami felügyelet alá került. Fél évszázad alatt a tanítók és lelkészek munkája nyomán a liberális felfogás visszafordíthatatlanul meggyökeresedett a település életében.

Wim van Vlastuin: *Dynamics of Renewal. Towards a Revisitation of Tradition in Reformed Theology*. A hagyomány szerepének reformatori leértékelésével és a Sola Scriptura elvének egyoldalú hangsúlyozásával szemben a szerző a hagyomány keresztyén teológiában betöltött pozitív szerepe mellett érvel. Felhívja a figyelmet arra, hogy kritikus hozzáállása ellenére Kálvin sem szakított teljesen a középkori hagyományokkal, módszertanában és tanaiban is jelentős skolasztikus hatás mutatható ki. Wim van Vlastuin továbbá rámutat, hogy a Szentírás és a teológiai tradíció nem választható el élesen egymástól, hiszen a Biblia maga is hagyományozás útján született meg. Hangsúlyozza, hogy az egyház „titokzatos egységben” minden kor hívőit magában foglalja. Az idők során felhalmozódott tapasztalat és bölcsesség nem csupán a stabilitást szavatolja az egyház számára, de segít a fejlődésben és az új próbatételekre, fel-

adatokra adott időszerű válaszok megtalálásában is.

Petr Jandejsek: *Encountering the Tradition of Liberation Theology. The Case of Jon Sobrino*. Hogyan járul hozzá a dél-amerikai felszabadítás-teológia a keresztény hagyomány fejlődéséhez? Erre keresi a választ a szerző, Jon Sobrino jezsuita teológus módszertanának vizsgálatával. Szerinte Sobrino hagyományértelmezése összhangban van a 2. vatikáni zsinat tanításával, azonban sajátosan különbséget tesz a hagyomány „forrásai” és „körülményei” között. A teológia művelője, miközben a kijelentés forrásaira reflektál, nem hagyhatja figyelmen kívül az őt körülvevő konkrét valóságot. A felszabadítás-teológia számára ez a konkrét körülmény a szegénység, az egyház pedig a szegények egyháza. Ebben a megközelítésben a lelkigondozói és szótérológiai szempontok érvényesülnek leginkább.

Két konkrét példa segítségével láthatjuk, hogy Sobrino ezzel a sajátos módszerrel hogyan aktualizálja és alkalmazza az egyházatyáktól eredő hagyományokat az egyház és a szegények viszonyára vonatkoztatva.

Leo J. Koffeman: *Reformed Traditions and Reformed identity in the Process of Church Unification. A Case Study*. Leo J. Koffeman azt mutatja be, hogy két felekezet, a Holland Református Egyház (NRC) és a Református Egyházak Hollandiában (RCN) újraegyesülési folyamata során hogyan sikerült ösz-

szehangolni az egymásnak ellentmondó egyházi tradíciókat. A két felekezet által vitatott témák közül a szerző a nemzeti egyház és a helyi gyülekezetek viszonyára koncentrált. A konszenzus megszületéséhez a Belga Hitvallás mint közös örökség is jelentősen hozzájárult. Az eset rávilágít arra, hogy míg bizonyos tradíciók a változás útjában állhatnak, addig más, alapvetőbb értékeket hordozó hagyományok éppen utat nyit-

hatnak a fejlődésnek. Koffeman fontosnak tartja az ökumenikus dimenzió kiemelését is: a tradíciók, megfelelő komolysággal kezelve őket, nem gátolják, hanem éppen elősegítik az ökumenikus folyamatokat.

Henk P. de Roest *A vallásokról tanulni (vagy: A vallásokat tanulni)*. Jürgen Habermas és a vallási közösségek szükségessége c. tanulmányában a neves

kortárs filozófus, Habermas gondolatait foglalja össze a vallásos nyelvről. A tanulmány Charles Taylor filozófus és Habermas 2009-es New York-i vitájának összefoglalásával indul, amelyből kiderül Habermas vallásokról való gondolkodásának egyik lényeges jellemzője. Habermas már első, az ötvenes években megjelent publikációiban is hangsúlyozta a következőt: A vallásos nyelv szemantikai potenciálja, valóságtartalma és racionális töltése „lefordítandó” és „megmentendő”, akárcsak a vallásos tapasztalatok, gyakorlatok és közösségek. A vallásokról tanulni azt jelenti, hogy ezeket le kell

fordítani úgy, hogy mindenki értse. Úgy gondolja, hogy a vallásos elképzelések fontosak a gondolkodás, a társadalmi diskurzusok és a politika számára is; a vallás a gondolkodás alapjául szolgál. A vallásos nyelv a tradíció közvetíté-

sének médiuma lehet. De ki legyen a „fordító”? A fordítás Habermas szerint kooperatív módon elvégzendő feladat, egy közös feladat vallásos és nem-vallásos polgárok számára.

Paczári András